

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Informatieve nota 'onderwijs en armoede' juni 2010

**INFORMATIEVE NOTA
STUDIEORIENTERING IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS
IN DE FRANSE, VLAAMSE EN DUITSTALIGE GEMEENSCHAP**

Deze informatieve nota geeft de noodzakelijke achtergrondinformatie bij het hoofdstuk 'Studieoriëntering: herwaardering van competenties of versterking van ongelijkheden' uit het vijfde tweejaarlijks verslag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. De nota bevat een beknopte beschrijving van het schoolsysteem in de Franse, de Vlaamse en de Duitstalige Gemeenschap. Daarnaast worden de mechanismen en procedures van studieoriëntering beschreven.

Deel 1: het onderwijssysteem

1. Algemeen

Door de staats Hervorming is het onderwijs sinds 1 januari 1989 een bevoegdheid van de gemeenschappen. Voor de Vlaamse Gemeenschap is de bevoegde minister Pascal Smet, voor de Franse Gemeenschap is dit Marie-Dominique Simonet, in de Duitstalige Gemeenschap Oliver Paasch. Het federale niveau blijft de bevoegdheid behouden voor het vastleggen van het begin en het einde van de leerplicht. De gewesten zijn verantwoordelijk voor opleidingen in het kader van beroepsopleiding.

Het onderwijs kan worden ingericht door de overheid (gemeenten, provincies, gemeenschappen) of door particulieren. Er zijn drie grote onderwijsnetten: het gemeenschapsonderwijs, het vrij gesubsidieerd onderwijs (in hoofdzaak katholiek) en het officieel gesubsidieerd onderwijs (georganiseerd door de gemeenten en de provincies).

De leerplicht is voltijds vanaf 6 jaar tot de leeftijd van 15 jaar en bevat maximum 8 jaren lager onderwijs (mits uitzicht op het behalen van het getuigschrift in het achtste jaar) en minimum 2 jaren voltijds secundair onderwijs. De periode van voltijdse leerplicht wordt gevolgd door een periode van deeltijdse leerplicht.¹²

In dit deel van de nota geven we een overzicht van de structuur van het secundair onderwijs in de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschap. De grote lijnen komen vaak overeen. Om een duidelijk zicht te krijgen op de structuur in de drie gemeenschappen, kiezen we er voor de informatie achtereenvolgens per gemeenschap weer te geven. Op die manier blijft het overzicht behouden, en worden enkele belangrijke nuanceverschillen (die zich vooral in de eerste graad situeren) duidelijk.

---

¹ Zie verder in de nota onder 'Deeltijds secundair onderwijs'.

² Wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, *Belgisch Staatsblad*, 6 juli 1983.

2. Secundair onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap³

2.1 Het gewoon voltijds secundair onderwijs

1 ^e graad	1 ^e leerjaar A 2 ^e leerjaar			1 ^e leerjaar B beroepsvoorbereidend leerjaar
2 ^e graad	ASO 3 ^e leerjaar ASO 4 ^e leerjaar ASO	TSO 3 ^e leerjaar TSO 4 ^e leerjaar TSO	KSO 3 ^e leerjaar KSO 4 ^e leerjaar KSO	BSO 3 ^e leerjaar BSO 4 ^e leerjaar BSO 5 ^e vervolmakingsjaar BSO
3 ^e graad	5 ^e leerjaar ASO 6 ^e leerjaar ASO 7 ^e leerjaar ASO voorbereidend jaar op hoger onderwijs	5 ^e leerjaar TSO 6 ^e leerjaar TSO Se-n-se TSO (secundair-na- secundair)	5 ^e leerjaar KSO 6 ^e leerjaar KSO 7 ^e leerjaar KSO voorbereidend jaar op het hoger onderwijs Se-n-se KSO (secundair-na- secundair)	5 ^e leerjaar BSO 6 ^e leerjaar BSO 7 ^e leerjaar BSO specialisatiejaar
4 ^e graad				7 ^e leerjaar BSO 8 ^e leerjaar BSO (enkel modevormgeving en plastische kunsten)

a. De eerste graad

Het eerste leerjaar van de eerste graad, waar geen onderwijsvormen, opties, basisopties of beroepenvelden worden onderscheiden, wordt ingedeeld in:

- **een eerste leerjaar A;**
- **een eerste leerjaar B.**

Bij de overgang van basisonderwijs naar secundair onderwijs, volgen de meeste leerlingen het eerste leerjaar A. In dit leerjaar volgen de meeste leerlingen in eenzelfde school bijna alle vakken gemeenschappelijk, welke studierichting ze later ook kiezen. Slechts een klein gedeelte van het lessenrooster is opgesplitst in verschillende keuzevakken.

Het eerste leerjaar B is bestemd voor jongeren die schoolse achterstand hebben opgelopen in het lager onderwijs, het getuigschrift basisonderwijs niet hebben behaald of eerder kiezen voor beroepsgericht onderwijs. Dit leerjaar is een brugklas tussen lager en secundair onderwijs. Na het eerste leerjaar B behalen de leerlingen alsnog een getuigschrift lager onderwijs indien ze dit nog niet hadden behaald. Ze kunnen dan ofwel naar het beroepsvoorbereidend leerjaar ofwel naar het eerste leerjaar A.

³ Onderwijs in Vlaanderen. Een brede kijk op het Vlaamse onderwijslandschap. (2008) Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.

In het tweede leerjaar van de eerste graad worden georganiseerd:

- een leerjaar waarin basisopties worden onderscheiden;
- een beroepsvoorbereidend leerjaar, waarin beroepenvelden worden onderscheiden.

Het tweede leerjaar van de eerste graad bereidt de leerling voor om bij de overstap naar de tweede graad te kiezen voor een studierichting in één van de vier onderwijsvormen (algemeen, beroeps-, kunst- of technisch secundair onderwijs) die het best aansluit bij zijn/haar interesses en mogelijkheden. Het beroepsvoorbereidend leerjaar is eveneens een tweede leerjaar. Dit leerjaar biedt de keuze uit verschillende opleidingen, die hier beroepenvelden worden genoemd. Je kiest hier ofwel voor twee beroepenvelden van elk 8 uur of voor één beroepenveld van 16 uur (enkele hotel-bakkerij-slagerij, nijverheid en zeevisserij). Deze beroepenvelden worden telkens aangevuld met een pakket vakken dat elke leerling van dit leerjaar in eenzelfde school gemeenschappelijk volgt. Het beroepsvoorbereidend leerjaar bereidt de leerling voor om bij de overstap naar de tweede graad te kiezen voor één van de studierichtingen in het beroepssecundair onderwijs.

b. De tweede, derde en vierde graad

Vanaf de tweede graad worden vier onderwijsvormen onderscheiden die verder zijn onderverdeeld in studiegebieden, waarbinnen een leerling kan kiezen voor een bepaalde studierichting.

De vier onderwijsvormen zijn:

het algemeen secundair onderwijs (ASO): hier wordt de nadruk gelegd op een ruime theoretische vorming, die vooral een stevige basis biedt voor het volgen van hoger onderwijs;

het beroepssecundair onderwijs (BSO): dit is een praktische onderwijsvorm waarin de jongere een specifiek beroep aanleert, terwijl hij/zij ook algemene vorming ontvangt;

het kunstsecundair onderwijs (KSO): een algemene, ruime vorming wordt gekoppeld aan actieve kunstbeoefening. Na het KSO kan de jongere een beroep uitoefenen of overstappen naar het hoger onderwijs;

Het technisch secundair onderwijs (TSO): de aandacht gaat vooral naar algemene en technisch-theoretische vakken. Bij de opleiding horen ook praktijklessen.

Na het TSO kan de jongere een beroep uitoefenen of verder studeren in het hoger onderwijs.

Na de tweede graad volgt de **derde graad**. Hierin wordt de specifieke vorming verfijnd met het oog op de uiteindelijke beroepskeuze of de eventuele studieplannen in het hoger onderwijs. Een aantal studierichtingen gaat pas in de derde graad van start. Het is mogelijk om binnen de derde graad nog een derde jaar te volgen om zich voor te bereiden op hoger onderwijs (in ASO en KSO) of om zich te specialiseren. Vanaf september 2009 worden de specialisatiejaren ondergebracht in het Secundair-na-secundair (Se-n-Se TSO, Se-n-Se KSO of 7de specialisatiejaar BSO). Deze opleidingen zijn sterk gericht op de arbeidsmarkt en omvatten een belangrijk deel werkplekleren. Ze worden georganiseerd door een gewone secundaire school al dan niet in samenwerking met vdab, syntra,

beroepssectoren... De opleidingen duren minimum 1 en maximum 3 semesters. Na afloop krijgt de leerling een certificaat.

Na het tweede jaar van de derde graad ASO, TSO, KSO, of na het derde jaar van de derde graad BSO, krijgt de leerling een **diploma secundair onderwijs**. Na het tweede jaar van de derde graad van het BSO ontvangt de leerling geen diploma, maar een **studiegetuigschrift**.

Gedurende de eerste en de tweede graad en in mindere mate in de derde graad is het mogelijk om van de ene vorm naar de andere over te gaan. Er zijn ook bruggen van het beroepsonderwijs naar andere onderwijsvormen.

Voor bepaalde specialisaties in het beroepsonderwijs, bestaat er voorlopig ook een **vierde graad**. Vanaf 2012 zullen deze opleidingen geïntegreerd worden in de derde graad BSO.

c. De onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers (OKAN)

Deze is gericht op jongeren met niet-Belgische of niet-Nederlandse nationaliteit die nieuw binnen komen in ons land, zoals migranten en asielzoekers, en die het Nederlands onvoldoende beheersen. Het is de bedoeling dat deze leerlingen zo snel mogelijk Nederlands leren en (na maximaal 1 schooljaar) doorstromen naar de studierichting die aansluit bij hun mogelijkheden, interesses en vooropleiding.

2.2. Deeltijds secundair onderwijs

Naast het voltijds secundair onderwijs bestaat voor jongeren vanaf de leeftijd van 15 (als je ten minste de eerste graad van het voltijds secundair onderwijs hebt gevolgd) of 16 jaar (zonder voorwaarden) de mogelijkheid om over te stappen naar een deeltijds systeem. Op 8 juli 2008 nam het Vlaams Parlement een nieuw decreet aan betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap⁴. Het opzet van het nieuwe stelsel is om voor zoveel mogelijk jongeren een voltijds engagement te realiseren, met behoud van de meersporigheid. De afstemming tussen het deeltijds beroepssecundair onderwijs, de leertijd en de deeltijdse vormingen moet wel vergroten om elke jongeren een traject op maat aan te bieden dat leidt tot een volwaardige kwalificatie.

a. Het deeltijds beroepssecundair onderwijs (DBSO)

In het DBSO volgen de leerlingen 15 lessen per week. Het is de bedoeling de opleiding aan te vullen met een tewerkstelling die liefst aansluit bij de opleiding in het centrum. Sinds september 2008 is het decreet Leren en Werken van kracht en is het 'voltijds engagement' de norm. Dit betekent dat je moet werken of een alternatief traject moet volgen op de dagen dat je niet op het centrum deeltijds onderwijs zit. De studiebewijzen die je behaalt in het deeltijds beroepsonderwijs zijn gericht op directe tewerkstelling. Het decreet Leren en Werken maakt onder bepaalde voorwaarden het behalen van een getuigschrift van (de tweede graad) van het secundair onderwijs mogelijk.

---

⁴ Zie decreet van 10 juli 2008 betreffende het stelsel van leren en werken in de Vlaamse Gemeenschap, B.S. 03/010/2008.

b. Een vorming erkend in het kader van de deeltijdse leerplicht, de leertijd

Leerlingen die een praktische opleiding wensen voor een beroep als zelfstandige, kunnen een leerovereenkomst afsluiten met een ondernemer-opleider binnen het systeem van de leertijd. De overeenkomst voorziet in 4 dagen praktijkopleiding bij een kleine of middelgrote onderneming (KMO) of zelfstandige en in minimum 1 dag verplichte theoretische vorming per week in een syntra-lesplaats. Deze opleiding duurt tussen 1 en 3 jaar. Tijdens je leerovereenkomst, word je begeleid door een leertrajectbegeleider. Het decreet Leren en werken bepaalt welke verschillende studiebewijzen onder welke voorwaarden behaald kunnen worden, op dezelfde manier als voor het deeltijds secundair beroepsonderwijs.

c. Centra voor deeltijdse vorming

In de centra voor deeltijdse vorming zijn persoonlijke ontwikkeling en individuele hulpverlening de specifieke invalshoek, voor jongeren die tijdelijk niet kunnen werken of deelnemen aan het onderwijs.

d. Deeltijds secundair zeevisserijonderwijs

Het deeltijds zeevisserijonderwijs is vanaf het schooljaar 2008-2009 geïntegreerd in het deeltijds beroepssecundair onderwijs.

2.3 Buitengewoon secundair onderwijs⁵

Het buitengewoon secundair onderwijs richt zich tot jongeren van 13 tot 21 jaar met een handicap of met leer- of opvoedingsmoeilijkheden.

De structuur van het buitengewoon secundair onderwijs bestaat uit **4 opleidingsvormen**.

a. Opleidingsvorm 1: sociale aanpassing

Deze opleidingsvorm geeft een sociale vorming met het oog op integratie in een beschermd leefmilieu; hij kan georganiseerd worden voor de types 2, 3, 4, 6 en 7.

b. Opleidingsvorm 2: sociale aanpassing en arbeidsgeschiedmaking

Deze opleidingsvorm geeft een algemene en sociale vorming en een arbeidstraining met het oog op integratie in een beschermd leef- en werkmilieu; hij kan georganiseerd worden voor de types 2, 3, 4, 6 en 7.

c. Opleidingsvorm 3: beroepsonderwijs

Deze opleidingsvorm geeft een sociale en beroepsvorming met het oog op integratie in een gewoon leef- en werkmilieu; hij kan georganiseerd worden voor de types 1, 3, 4, 6 en 7. Binnen opleidingsvorm 3 worden verschillende opleidingen georganiseerd.

---

⁵ <http://www.ond.vlaanderen.be/onderwijsaanbod/busso/>

Koninklijk besluit van 28 juni 1978 houdende de omschrijving van de types en de organisatie van het buitengewoon onderwijs en vaststellende de toelatings- en behoudsvoorwaarden in de diverse niveaus van het buitengewoon onderwijs, B.S., 29/06/1978.

In het eerste leerjaar, het observatiejaar, maak je al doende kennis met een aantal beroepen.

In het 2de en 3de leerjaar, de opleidingsfase, worden de basistechnieken van een bepaald beroep aangeleerd.

In het 4de en 5de leerjaar, de kwalificatiefase, worden die basistechnieken verder ingeoeffend en volg je een stage. Na deze opleiding krijg je een getuigschrift.

Je kan aansluitend gedurende één jaar een alternerende beroepsopleiding (ABO) volgen. Hier wissel je schoolse vorming af met stages in een bedrijf. Op het einde van dit extra schooljaar behaal je een getuigschrift van alternerende beroepsopleiding, wat de kans op tewerkstelling verhoogt.

d. Opleidingsvorm 4: algemeen, beroeps-, kunst- en technisch onderwijs

Deze opleidingsvorm geeft een voorbereiding op een studie in het hoger onderwijs en op de integratie in het actieve leven; hij kan georganiseerd worden voor de types 3, 4, 5, 6 en 7. Binnen opleidingsvorm 4 worden verschillende studierichtingen georganiseerd, die overeenkomen met de studierichtingen uit het gewoon voltijds secundair onderwijs. De studiebewijzen die je hier behaalt, zijn dezelfde als die van het gewoon secundair onderwijs.

Binnen elke opleidingsvorm kan men leerlingen uit verschillende types samenbrengen. Er zijn **8 types**:

type 1: voor jongeren met een licht mentale handicap

type 2: voor jongeren met een matig of ernstig mentale handicap

type 3: voor jongeren met karakteriële stoornissen

type 4: voor jongeren met een fysieke (= lichamelijke) handicap

type 5: voor langdurig zieke jongeren

type 6: voor jongeren met een visuele handicap

type 7: voor jongeren met een auditieve handicap

type 8: voor jongeren met ernstige leerstoornissen.

3. Secundair onderwijs in de Franse Gemeenschap

3.1. Het gewoon secundair onderwijs

1 ^e graad hervormingen in voege vanaf 1/09/2008	<u>Met GBO:</u> 1e gemeenschappelijk jaar eventueel aanvullend jaar 2 ^e gemeenschappelijk jaar eventueel aanvullend jaar			<u>Zonder GBO:</u> 1e gedifferentieerd jaar Indien certificaat behaald => zie linker kolom 2 ^e gedifferentieerd (Ook hier aanvullende jaren mogelijk)		
	doorstromingsafdeling Algemene en technologische humaniora			Kwalificatie-afdeling beroeps- en technische humaniora		
	AO	TO	KO	TDO	KKO	BO
2e graad	3 ^e A 4 ^e A	3 ^e TD 4 ^e TD	3 ^e KD 4 ^e KD	3 ^e TK 4 ^e TK	3 ^e KK 4 ^e KK	3e B 4e B
3e graad	5 ^e A 6 ^e A	5 ^e TD 6 ^e TD	5 ^e KD 6 ^e KD	5 ^e TK 6 ^e TK	5 ^e KK 6 ^e KK	5e B 6e B
4e graad	7 ^e voorbereiding op het hoger onderwijs			7 ^e TK		7 ^e B
						1 ^e 2 ^e 3 ^e

GBO = Getuigschrift Basisonderwijs
 AO = Algemeen onderwijs
 TO = Technisch onderwijs
 KO = Kunst onderwijs
 TDO = Technisch onderwijs doorstroming
 KKO = Kunst onderwijs kwalificatie
 BO = Beroeps onderwijs
 A= Algemeen
 TD = technisch doorstroming
 KD = Kunst doorstroming
 TK = Technisch kwalificatie
 KK = Kunst kwalificatie
 B= Beroeps

a. De eerste graad

Doelstellingen:

De eerste graad moet een ruime basisopleiding garanderen, waarbij iedere leerling zich, op zijn eigen ritme, alle vereiste vaardigheden kan eigen maken. De leerlingen doorlopen de 1ste graad normaal in twee jaar.

Op 01/09/08 is er een nieuwe hervorming van de eerste graad in werking getreden⁶.

In het basisonderwijs wordt het getuigschrift basisonderwijs (GBO) sinds 2009 afgeleverd op basis van een externe gemeenschappelijke proef na afloop.⁷ Het bepaalt deels de toegang tot de eerste graad van het secundair onderwijs.

De **eerste gemeenschappelijke graad** omvat een 1e gemeenschappelijk jaar (1C) en een 2e gemeenschappelijk jaar (2C).

Wie het GBO niet behaalde, kan zich toch voor het 1e gemeenschappelijk jaar inschrijven, mits naleving van 4 cumulatieve voorwaarden (12 jaar zijn, naar het 6e basisjaar zijn geweest, en toestemming van de ouders en de toelatingsraad hebben⁸).

Voor leerlingen die in de 1e gemeenschappelijke graad moeilijk kunnen volgen of waarvan men moeilijkheden vermoedt, is een oriëntering naar een 1e of 2e aanvullend jaar mogelijk (1S of 2S).

Voor leerlingen die geen GBO hebben en niet aan de voorgenoemde voorwaarden voldoen, wordt een **gedifferentieerde eerste graad** georganiseerd, bestaande uit een 1e en 2e gedifferentieerd jaar (1D en 2D). De voornaamste bedoeling van deze gedifferentieerde eerste graad is het voor leerlingen zonder GBO alsnog mogelijk te maken om dit getuigschrift te behalen. Zodra de leerling zijn GBO heeft behaald, kan hij worden georiënteerd naar de 1e gemeenschappelijke graad of naar een aanvullend jaar.

Voor leerlingen die, nadat ze gedurende 3 jaar de eerste graad hebben gevolgd, het verwachte leerniveau niet hebben bereikt, is het de bedoeling om een specifiek differentiatie- en oriëntatiejaar (3 S-DO) binnen de tweede graad te organiseren. Dat jaar moet de leerling helpen om de vaardigheden te verwerven die beoogd worden op het einde van de 3e fase van het pedagogisch continuüm en om in samenwerking met het psycho-medisch-sociaal centrum een persoonlijk plan uit te werken waarmee hij zijn opleiding kan voortzetten.

---

⁶ Decreet van 30 juni 2006 betreffende de pedagogische organisatie van de eerste graad van het secundair onderwijs, *Belgisch Staatsblad*, 31 augustus 2006 (gewijzigd op 19/07/07, BS 04/09/07 en op 07/12/07, BS 26/02/08).

⁷ Artikel 19 van het decreet van 2 juni 2006 betreffende de externe evaluatie van de verworven kennis van leerlingen van het leerplichtonderwijs en het getuigschrift van basisonderwijs na het lager onderwijs. B.S., 23/08/2006.

⁸ De "Toelatingsraad" omvat alle leden van de directie en van het onderwijzend personeel die, voor elk van de betrokken jaren, door het inrichtingshoofd belast zijn om de toelatingmogelijkheden van de leerlingen in een bepaald type onderwijs, in een afdeling of in een studierichting in te schatten.". Koninklijk Besluit van 29 juni 1984 betreffende de organisatie van het secundair onderwijs, *Belgisch Staatsblad*, 3 augustus 1984.

b. De 2de, 3de en 4de graad

Op het einde van de eerste graad kan binnen het secundair onderwijs gekozen worden tussen:

- De doorstroomrichting - Algemene en technologische humaniora die voorbereidt op hogere studies, maar die eveneens toelaat in het actieve leven te stappen. Een getuigschrift hoger secundair onderwijs (GHSO) wordt afgeleverd na afloop van het 6e studiejaar.
- De kwalificatierichting - Beroeps- en technische humaniora die voorbereidt op het actieve leven door een kwalificatiegetuigschrift toe te kennen, maar die eveneens toegang verleent tot hogere studies. Een getuigschrift hoger secundair onderwijs (GHSO) en/of een kwalificatiegetuigschrift wordt afgeleverd na afloop van deze studies.
- Het secundair beroepsonderwijs omvat een 4e aanvullende graad die een voltijdse, beroepsgerichte opleiding biedt in het kader van de beroepsrichting van het secundair onderwijs voor studies in verpleegkundige zorgen.

c. De overgangsklas (classe passerelle)⁹

Dit is een onderwijsstructuur die het onthaal, de oriëntatie en de optimale integratie van nieuwkomers in het basis- en secundair onderwijs wil garanderen. Deze overgang moet enerzijds de leerling toelaten vertrouwd te raken met het Frans en met het schoolsysteem en moet anderzijds de school in staat stellen de vaardigheden van de leerling te evalueren om hem op die manier te oriënteren naar de meest geschikte klas. De "Integratieraad" van elke school beslist wanneer de jongere klaar is om toe te treden tot een gewone klas. Leerlingen zitten een week tot zes maanden in zo'n overgangsklas. Die duur kan worden verlengd tot maximaal één jaar.

3.2 Het alternerend secundair onderwijs

Dat bereidt voor op een beroep en kan worden gekozen door leerplichtige jongeren die niet langer voltijds onderwijs wensen te volgen, onder de volgende voorwaarden:

- ten minste 15 jaar zijn en een tweede jaar voltijds secundair onderwijs gevolgd hebben of
- de leeftijd van 16 jaar bereikt hebben.

Alternerend onderwijs wordt georganiseerd volgens twee modaliteiten:

- alternerend onderwijs dat dezelfde opties en doelstellingen op het vlak van vaardigheden en dezelfde getuigschriften beoogt dan voltijds onderwijs. Het is dus een variant van dit onderwijs. Met verwijzing naar het decreet van 24 juli 1997 ter bepaling van de prioritaire taken van het basisonderwijs en secundair onderwijs en ter organisatie van de structuren om die te verwezenlijken, zal men spreken over "artikel 49";

---

⁹ Decreet van 14 juni 2001 betreffende de integratie van nieuwkomers in het onderwijs dat door de Franse gemeenschap is ingericht of gesubsidieerd. B.S. 17/07/2001.

- alternerend onderwijs georganiseerd op basis van specifieke opleidingsprofielen. Met verwijzing naar voorgenoemd decreet van 24 juli 1997 heeft men het over "artikel 45".

In beide gevallen gaat het altijd om secundair kwalificatieonderwijs.

Dit onderwijs omvat tegelijkertijd algemene, persoonlijke en sociale vorming, en bereidt voor op de uitoefening van een beroep. Er moet een stagecontract worden afgesloten met een bedrijf buiten de onderwijsperiodes.

Dit onderwijs wordt verstrekt in de "centres d'éducation et de formation en alternance" (C.E.F.A.), die instaan voor:

- het onthaal en de omkadering van de leerlingen
- de begeleiding van de leerlingen om hun socioprofessionele integratie te bevorderen
- verschillende beroepsopleidingen.

De algemene opleiding wordt in een schoolgebouw verstrekt door het CEFA voor minstens 600 lessen van 50 minuten per jaar, verdeeld over minstens 20 weken. Ook de opleidingsactiviteiten via een bedrijfsstage bedragen minstens 600 uur per jaar, verdeeld over minstens 20 weken.

Die organisatie vertaalt zich in de praktijk in 2 lesdagen per week en 3 dagen in een bedrijf. De verhouding tussen de uren in een bedrijf en die in de klas verandert naargelang de evolutie en leeftijd van de leerling. Het opleidingsjaar kan volgens de schoolkalender of volgens andere modaliteiten worden georganiseerd.

Gedurende heel die periode krijgt de jongere die in een bedrijf werkt een progressieve maandelijkse opleidingsvergoeding en is hij volledig geïntegreerd in het bedrijf dat zich er op zijn beurt toe verbindt het opleidingsprofiel te volgen, afgestemd op de leerling en zijn beroepskeuze.

Tijdens de hele opleiding in het CEFA gaat elke leraar uit van het niveau van de leerling en helpt hij hem met behulp van een gedifferentieerde pedagogie om aan het maximum van zijn mogelijkheden te evolueren. Een begeleid(st)er helpt met de socioprofessionele integratie en staat voor de leerling klaar in het geval van problemen.

Het deeltijds onderwijs levert dezelfde getuigschriften af als het voltijds onderwijs.

Bijzonder onderwijs type 4 wordt eveneens beschouwd als gewoon onderwijs.

3.2. Bijzonder onderwijs

Het bijzonder onderwijs vangt kinderen en jongeren op die, op basis van een multidisciplinair onderzoek, onderwijs krijgen dat is aangepast aan hun noden en aan hun leermogelijkheden. Dat multidisciplinair onderzoek wordt uitgevoerd door een PMS-centrum of door een erkend organisme.

Het bijzonder onderwijs wordt georganiseerd om tegemoet te komen aan de bijzondere opleidingsbehoeften van de leerlingen en wil hen tot een zo hoog mogelijk ontwikkelingsniveau brengen.

In samenwerking met het PMS-centrum, dat instaat voor de begeleiding:

- garandeert het elke leerling op geïndividualiseerde wijze een ruime basisopleiding in functie van zijn noden en mogelijkheden;
- observeert en evalueert het voortdurend de vorderingen van elke leerling; helpt het iedereen zijn persoonlijk project te bepalen en te realiseren;
- laat het elke leerling toe een pedagogische, paramedische en psychologische begeleiding te genieten

Er bestaan **vier opleidingsvormen** bijzonder secundair onderwijs, om rekening te kunnen houden met het persoonlijk project van elke leerling.

a. Opleidingsvorm 1: Secundair onderwijs tot sociale aanpassing

Bereidt de sociale integratie in een beschermd leefmilieu voor.

b. Opleidingsvorm 2: Secundair onderwijs tot sociale aanpassing en arbeidsgeschiktmaking

Bereidt de socioprofessionele integratie in een beschermd werkmilieu voor.

c. Opleidingsvorm 3: Secundair beroepsonderwijs

Onder bepaalde voorwaarden krijgt de leerling het GBO, een kwalificatiegetuigschrift en een bijkomend kwalificatiegetuigschrift.

Bereidt de socioprofessionele integratie in het gewoon werkmilieu voor.

1e fase: een observatieperiode gevolgd door educatieve activiteiten in een beroepssector.

2e fase: educatieve activiteiten met het oog op de verwerving van vaardigheden in een professionele groep.

3e fase: educatieve activiteiten met het oog op de verwerving van een beroepskwalificatie in een bepaald beroep.

d. Opleidingsvorm 4: Komt overeen met het gewoon secundair onderwijs

Hier gelden alle verplichtingen en getuigschriften van het gewoon secundair onderwijs).

Binnen elke opleidingsvorm kan men leerlingen uit verschillende types samenbrengen. Er zijn **8 types**:

- type 1: licht mentale achterstand
- type 2: matige of ernstige mentale achterstand
- type 3: karakteriële en/of persoonlijkheidsstoornissen
- type 4: lichamelijke (motorische) handicap
- type 5: zieke kinderen (onderwijs georganiseerd binnen ziekenhuizen)
- type 6: visuele handicap (blinden en slechtzienden)

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting
Informatieve nota 'onderwijs en armoede' juni 2010

- type 7: auditieve handicap (doven en slechthorenden)
- type 8: dyslexie, dyscalculie en dysfasie

4. Secundair onderwijs in de Duitstalige gemeenschap

4.1. Het gewone secundair onderwijs

S E C U N D A I R E S C H O O L	18 jaar				7e jaar		
	17 jaar	5e en 6e jaar van het algemeen onderwijs	5e en 6e jaar van het technisch overgangs- onderwijs	5e en 6e jaar van het technisch kwalificatie- onderwijs	5e en 6e jaar van het kwalificatie- beroeps- onderwijs	Deeltijds onderwijs	Stage in de middenstan d
	16 jaar						
	15 jaar	3e en 4e jaar van het algemeen onderwijs	3e en 4e jaar van het technisch overgangs- onderwijs	3e en 4e jaar van het technisch kwalificatie- onderwijs	3e en 4e jaar van het kwalificatie- beroeps- onderwijs		
	14 jaar						
	13 jaar	OBSERVATIEGRAAD Klassen A en B					
12 jaar							

4.2. Organisatie

In de Duitstalige Gemeenschap is het secundair onderwijs op administratief vlak gespreid over drie graden van elk twee jaar. Leerlingen die hun getuigschrift basisonderwijs behaalden, gaan naar het algemeen onderwijs (gemeenschappelijke 1e graad, A-klassen), terwijl de anderen de mogelijkheid hebben om naar de B-klassen te gaan (beroepsonderwijs), ook vaak aanpassingsklassen of de gedifferentieerde graad genoemd.

De eerste graad, ook wel de observatiegraad genoemd, omvat de twee eerste jaren van het secundair onderwijs en streeft er vooral naar om alle kinderen een basisopleiding in een grote waaier aan disciplines te geven. In die graad kunnen de leerkrachten de leerlingen observeren om hun specifieke capaciteiten te bepalen en aan te moedigen. De observatiegraad moet een optimale oriëntering van de leerlingen in het vervolg van hun schoolparcours mogelijk maken. Omdat een deel van de leerlingen al van in het begin specifieke moeilijkheden in bepaalde domeinen ondervindt, is het aangewezen om ze op te vangen in een gedifferentieerde eerste graad om hun ontplooiing zo doeltreffend en

gericht mogelijk te bevorderen. In de eerste graad onderscheidt men dus enerzijds de 1e en 2e gemeenschappelijke A-jaren, en anderzijds de gedifferentieerde eerste graad met de 1e en 2e B-jaren.

De tweede graad (oriëntatiegraad) en derde graad (determinatiegraad) worden als volgt verdeeld:

- algemeen onderwijs;
- technisch onderwijs;
- beroepsonderwijs.

De richting die voorbereidt op hogere studies (overgangsonderwijs) wordt aangeboden in het algemeen en technisch onderwijs. Ze werd voornamelijk ingericht om te worden gevolgd door studies in een hogere onderwijsinstelling, maar moet ook een rechtstreekse integratie in de beroepswereld mogelijk maken.

De richting die voorbereidt op een beroepsleven (kwalificatieonderwijs) wordt aangeboden in het technisch en beroepsonderwijs. Ze bereidt de leerlingen voornamelijk voor op een integratie in de beroepswereld, maar maakt onder bepaalde voorwaarden ook een toegang tot hogere studies mogelijk. Tijdens de twee eerste graden – en in zekere mate ook in de derde graad – is het mogelijk om van het ene secundaire onderwijstype op het andere over te schakelen. Voor leerlingen van het secundair beroepsonderwijs is er ook een overstap naar andere richtingen mogelijk.

De laatste jaren werd in de verdeling van leerlingen over de verschillende onderwijstypes een toename van het aantal leerlingen in de beroepsklassen vastgesteld.

De schoolweek telt vijf dagen. Net als in het basisonderwijs worden de lessen in het secundair onderwijs gegeven tijdens vijf ochtenden (van maandag tot vrijdag) en vier namiddagen (maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag) per week. De ochtend omvat vijf lessen en de namiddag drie. Een weekrooster bestaat dus uit 37 lessen. De leerlingen wonen gemiddeld 34 lessen per week bij. Het aantal effectieve uren is voor elke leerling afhankelijk van de gekozen optionele vakken. De aanvang en het einde van de lessen liggen tussen 8 en 17 uur en worden bepaald door de schooldirecteur, op voorstel van de pedagogische raad en na overleg met de ouderraad.

4.3. Taal

Voor de meeste leerlingen van het algemeen secundair en technisch onderwijs bedraagt het onderwijs van de eerste vreemde taal zo ongeveer hetzelfde aantal uren per week als het onderwijs van de moedertaal.

* De organiserende macht bepaalt de duur van de opleiding Duits in het kader van het studieprogramma, waarbij de volgende minima worden gehanteerd:

- algemeen onderwijs: vier lessen per week;
- technisch en beroepsonderwijs: drie lessen per week.

* De organiserende macht bepaalt de duur van de opleiding vreemde talen in het kader van het studieprogramma, waarbij de volgende minima worden toegepast op de duur van de Franse lessen:

- algemeen onderwijs: vier lessen per week;
- technisch en beroepsonderwijs: twee lessen per week.

Gezien de kleine afmetingen van ons gewest en zijn ligging naast andere taalgemeenschappen is de kennis van vreemde talen in de Duitstalige Gemeenschap heel belangrijk. De bevordering van de kennis van vreemde talen bezet dus een belangrijke plaats in het hele onderwijssysteem, omdat dit ook een voorwaarde is voor de economische toekomst van ons gewest. Daarom bestaan er ook klassen waar meer aandacht wordt besteed aan het aanleren van een vreemde taal.

4.4. Klassen met meer nadruk op het aanleren van een vreemde taal

Sommige secundaire scholen bieden leerlingen de kans om lessen te volgen in klassen waar meer nadruk wordt gelegd op het aanleren van een vreemde taal. Dat betekent dat tot 50 % van de vakken van het gewone secundair onderwijs in het Frans kunnen worden gegeven. Er werd bovendien één uitzondering voorzien voor de eerste graad van het secundair onderwijs, waar het percentage kan worden opgetrokken tot 65 %, op voorwaarde dat het onderwijs in de betrokken scholen zo wordt georganiseerd dat de leerlingen kunnen kiezen tussen dit onderwijstype en een onderwijs waarin de verhouding vakken die in het Frans worden gegeven niet meer dan 50 % bedraagt.

4.5. Nieuwkomers

Om "nieuwkomers" op te vangen, voorzien secundaire scholen ook specifieke hulp verstrekt door bijkomend personeel. De betrokken leerlingen volgen dan onderwijs dat zo veel mogelijk op de praktijk is toegespitst en waarin het de bedoeling is dat ze de onderwijstaal leren en zich in de maatschappij integreren.

4.6. Alternatieven voor voltijds secundair onderwijs in het geval van deeltijdse leerplicht

Na afloop van de twee eerste jaren van het secundair onderwijs (1e graad) zetten de meeste leerlingen in principe hun opleiding voort in dezelfde school, maar soms in een andere instelling, afhankelijk van de oriëntatie of onderwijsvorm die bij aanvang van de 2e graad wordt gekozen. Er bestaan evenwel verschillende mogelijkheden om aan de leer- en opleidingsplicht tot de leeftijd van 18 jaar te voldoen door deeltijds onderwijs te volgen in ofwel een deeltijds opleidingscentrum en een selectie bedrijven, ofwel een centrum voor middenstandsopleiding en een bedrijf. De middenstandsopleiding via een leercontract is het meest voorkomende opleidingstype na het voltijds onderwijs.

4.6.1. Deeltijds onderwijs (DO)

Na tien jaar van experimenteren met dit onderwijstype nam de Duitstalige Gemeenschap in juni 1996 een decreet aan over de organisatie van deeltijds onderwijs. Dit onderwijs is

een van de oplossingen voor leerlingen die niet langer voltijds leerplichtig zijn om toch tot de leeftijd van 18 jaar aan hun opleidingsplicht te voldoen terwijl ze een specifieke beroepsopleiding in een bedrijf krijgen.

Het deeltijdse onderwijs wordt georganiseerd in de twee technische secundaire scholen van de Duitstalige Gemeenschap (Robert Schuman Instituut in Eupen en het Technisch Instituut in Sankt Vith). Zo hebben leerlingen vanaf 15 jaar (als ze de twee eerste jaren van het secundair onderwijs hebben voltooid) of 16 jaar (als ze deze jaren op die leeftijd nog niet hebben voltooid) de mogelijkheid om onderwijs van slechts twee lesdagen te volgen in het deeltijds onderwijscentrum. De drie andere dagen zijn gewijd aan een bedrijfsstage. De opleiding in dit centrum omvat algemene en beroepsvakken.

Het aantal leerlingen van het deeltijds onderwijs schommelt vaak in de loop van eenzelfde schooljaar omdat het DO regelmatig een overgangsooplossing is om leerlingen in een nieuwe richting te sturen, al dan niet van beroepsaard. Het is de bedoeling om deeltijdse leerlingen een persoonlijke sociale en pedagogische begeleiding te bieden om ze te motiveren om een aanvullende opleiding te volgen. De leerlingen verwerven niet alleen de professionele, maar ook de sociale vaardigheden die ze nodig hebben om later aan het professionele leven te kunnen deelnemen. Deze onderwijsvorm is ook toegankelijk voor studenten tot 25 jaar die leerhulp wensen om hun professionele en sociale re-integratie te kunnen waarmaken.

4.6.2. Leercontracten van de middenstandsopleiding

De alternerende beroepsopleiding via een middenstandsopleiding beantwoordt aan de eisen met betrekking tot deeltijdse leerplicht, zoals bepaald door de wet van 29 juni 1983 over de leerplicht.

Die richting moet jongeren een opleiding volgens een alternerende methode geven. Met andere woorden: de jongeren leren voornamelijk professionele en technische vaardigheden in een bedrijf op basis van een leercontract (vier dagen per week). Aanvullend verwerven ze ook een algemene en gespecialiseerde kennis in een beroepsschool (één dag per week). Het leercontract wordt ondertekend door het opleidingsbedrijf en de ouders van de leerling via een erkend stageleider, en dat in de loop van de periode van drie maanden die wordt bepaald voor de ondertekening van dergelijke contracten, namelijk tussen 1 juli en 1 oktober.

Een geslaagde opleiding, die in principe drie jaar duurt, wordt bekroond met een getuigschrift van geschoold ambachtsman. Na de opleiding heeft de ambachtsman de mogelijkheid om tijdens zijn tewerkstelling een patronaatsopleiding van twee jaar te volgen. Slaagt hij hiervoor, dan krijgt hij een vakdiploma.

Het leercontract kan de vorm van een gecontroleerd leerovereenkomst aannemen, wat identiek is aan het leercontract voor wat de inhoud van de opleiding betreft. Zo'n overeenkomst wordt afgesloten tussen de ouders van een jongere en een erkend stageleider wanneer de jongere in het familiebedrijf wordt opgeleid.

Worden hiervoor toegelaten: jongeren met een getuigschrift basisonderwijs, die zijn geslaagd voor een tweede jaar van het secundair onderwijs en in principe minstens 15 jaar oud zijn. In uitzonderlijke omstandigheden kan de toelating tot deze opleiding ook worden toegestaan als de jongere slaagt voor een examen van het IAWM (Duitstalig instituut voor eerste en voortgezette opleiding voor de middenstand en kmo's).

De flexibiliteit van de klassieke opleiding van een leerling werd onlangs vergroot. In het kader van het traditionele leercontract worden in het ZAWM¹⁰ van Eupen en dat van Sankt Vith nu ook "compagnons plus" lessen georganiseerd voor houders van een middelbareschooldiploma die na hun scholing een bedrijfsopleiding willen volgen en voor geschoolde ambachtstlui die een tweede beroep willen leren. Ze geven jongeren een eerste overzicht van de kennis die ze nodig hebben om een bedrijf te runnen en verzekeren zo een vlotte overgang naar de beheersingslessen.

Anderzijds hebben leerlingen met leerproblemen in de theoretische lessen de mogelijkheid om hun manuele vaardigheden te ontwikkelen terwijl ze ondersteunende lessen in algemene vakken volgen. Als ze slagen voor het manuele en professionele onderdeel van het examen krijgen ze een *bekwaamheidsattest* in plaats van een getuigschrift van geschoold ambachtsman.

Voor jongeren die vooraf al een zekere school- of beroepskennis verwierven, kan het IAWM de normale leerduur van drie jaar inkorten.

Leerlingen in de middenstand hebben recht op een maandelijks leerpremie voor hun activiteit in het bedrijf, betaald door het bedrijf waarvoor ze werken. Het bedrag schommelt tussen 199 euro in het eerste semester en 452 euro in het zesde semester. Sommige sectoren hanteren verschillende barema's, die evenwel niet lager mogen zijn dan bovenvermelde bedragen.

Ondanks de moeilijke economische conjunctuur blijven de meeste ondernemingen in de Duitstalige Gemeenschap bereidwillig om leerlingen op te leiden. Ongeveer 390 bedrijven en zelfstandige ondernemers in de Gemeenschap leiden leerlingen op in zowat 60 verschillende beroepen.

4.7. Gespecialiseerde scholen

In de Duitstalige Gemeenschap bieden vier gespecialiseerde basisscholen en één gespecialiseerde secundaire school een aangepaste opleiding en gepersonaliseerde ondersteuning aan kinderen met ernstige leermoeilijkheden, een lichte tot zware mentale handicap of lichamelijke handicap. Zo nodig wordt in de structuur van de basisschool ook een kleuterklas ingericht. In het kader van het onthaal van kinderen met bijzondere noden in gespecialiseerde scholen of gewone scholen werden akkoorden ondertekend met de opleidingscentra van Noord-Rijnland-Westfalen, met name in Aken, voor de toegang tot onderwijs voor kinderen met een specifieke lichamelijke handicap, zoals gezichts- of gehoorproblemen.

---

¹⁰ ZAWM: "Zentrum für Aus- und Weiterbildung" (centrum voor eerste en voortgezette opleiding voor de middenstand").

4.7.1. Integratie

Sinds 1998 hebben kinderen uit het bijzonder onderwijs ook de mogelijkheid om naar een gewone basisschool te gaan. Hiervoor moet voor elk kind een plan worden uitgewerkt met een exhaustieve balans van de vereiste ondersteuning en een precies ondersteuningsplan voor een persoonlijke begeleiding van het kind, afgestemd op zijn noden. In de mate van het mogelijke stelt de Duitstalige Gemeenschap personeel ter beschikking van de scholen dat gespecialiseerd is in de problematiek van deze kinderen. De kinderen die in het kader van een dergelijk project worden geïntegreerd, worden beschouwd als "kinderen met bijzondere noden".

4.7.2. De nood aan bijzonder onderwijs en onderwijsvormen

Voor een kind kan worden ingeschreven in een gespecialiseerde school, of van een gewone school kan overstappen naar een gespecialiseerde school, moeten een attest dat getuigt van de noodzaak van gespecialiseerd onderwijs en de toestemming van de ouders worden voorgelegd. De nood aan gespecialiseerd onderwijs wordt vastgesteld door een officieel erkend onderzoekscentrum, zoals een PMS-centrum, met behulp van diepgaande pluridisciplinaire onderzoeken. Die nood wordt bovendien officieel bekrachtigd met het attest van de gespecialiseerde school, dat ook een van de acht mogelijke onderwijsvormen voor de betrokken kinderen vermeldt.

Die onderwijsvormen zijn:

- Onderwijsvorm 1: kinderen met een lichte mentale handicap
- Onderwijsvorm 2: kinderen met een matige tot ernstige mentale handicap
- Onderwijsvorm 3: kinderen met gedragsstoornissen
- Onderwijsvorm 4: kinderen met een lichamelijke handicap
- Onderwijsvorm 5: zieke kinderen
- Onderwijsvorm 6: slechtziende en blinde kinderen
- Onderwijsvorm 7: slechthorende en dove kinderen
- Onderwijsvorm 8: kinderen met leermoeilijkheden

Onderwijsvormen 5 tot 7 worden niet georganiseerd in de Duitstalige Gemeenschap.

4.7.3. Opleidingsvormen

De gespecialiseerde secundaire school, die leerlingen van 13 tot 18 jaar (of op verzoek tot 21 jaar) verwelkomt, biedt drie opleidingsvormen aan:

Opleidingstype 1

De gespecialiseerde secundaire school biedt een opleidingstype aan dat vooral sociale aanpassing nastreeft (type 1). Leerlingen met een handicap moeten leren zo zelfstandig mogelijk te worden in een beschermde omgeving. Dit opleidingstype moet de leerlingen stimuleren om zich uit de slag te slaan in de maatschappij – afhankelijk van hun capaciteiten – en relaties met andere personen aan te knopen. Het legt de klemtoon op de socialisering van leerlingen. De aard en duur van de verschillende activiteiten worden

gepersonaliseerd op basis van de specifieke parameters van elke leerling. Geval per geval bepaalt de klassenraad de duur van de opleiding, die minstens vier jaar beslaat.

Opleidingstype 2

De gespecialiseerde secundaire school biedt een opleidingstype aan dat sociale en professionele aanpassing nastreeft (type 2). De leerlingen moeten er een algemene, sociale en beroepsopleiding krijgen die hen helpt zich te integreren in een beschermde leef- en werkomgeving. Dit opleidingstype bestaat uit twee fases, die elk twee schooljaren beslaan. De duur en inhoud van de fases worden voor elke leerling afzonderlijk bepaald door de klassenraad, met de steun van het verantwoordelijke PMS-centrum. De eerste fase legt de klemtoon op de algemene en sociale vorming, terwijl de tweede fase zich voornamelijk toespitst op de professionele aanpassing. Voor de beroepsopleiding wordt, in combinatie met de algemene opleiding, een specifiek getuigschrift afgeleverd met het oog op een gedifferentieerde voorbereiding op een latere activiteit in een beschutte werkplaats.

Opleidingstype 3

Dit type van beroepsopleiding van het gespecialiseerd secundair onderwijs (type 3) streeft ernaar de leerlingen een algemene, sociale en beroepsopleiding te geven. Na afloop van deze opleiding moeten de leerlingen zich kunnen integreren in een normale leef- en werkomgeving. Tijdens een observatiefase van maximaal één jaar kunnen de leerlingen kennismaken met verschillende vaardigheden en technieken zodat ze hun eigen capaciteiten en interessegebieden kunnen ontdekken en een gepaste beroepsopleiding kunnen kiezen. De opleidingsfase telt in totaal vier studiejaren. De twee eerste opleidingsjaren zijn toegespitst op beroepsactiviteiten in een welbepaald domein, maar resulteren nog niet in een echte specialisatie. In dit stadium worden de leerlingen in verschillende takken onderverdeeld. De beroepsspecialisatie wordt verworven tijdens de twee laatste jaren, wanneer de takken worden gestructureerd naargelang de specifieke opleidingsdoelstellingen. Sinds 1992 bestaat de mogelijkheid tot de organisatie van een zesde jaar dat toegankelijk is voor leerlingen die dat wensen en die op het einde van het vijfde jaar een kwalificatiegetuigschrift kregen.

Deel 2: Studieoriëntering

1. Belangrijke keuzemomenten in de schoolloopbaan

Op bepaalde momenten in de schoolloopbaan moeten er studiekeuzes worden gemaakt. Aangezien de opleiding die iemand volgt, voor een groot stuk de latere kansen op de arbeidsmarkt bepaalt, is de studieoriëntering een zeer belangrijk thema. Een laag opleidingsniveau is namelijk een belangrijke voorspellende factor voor armoede. Een hoger risico op gezondheids- en huisvestingsproblemen, op een beperkte participatie en op een laag inkomen, hangen allemaal samen met het opleidingsniveau...

In ons land gaan leerlingen op 12-jarige leeftijd (tenminste wanneer ze niet hebben gedubbeld en geen jaar hebben overgeslagen) over naar de secundaire school. Terwijl aan het basisonderwijs geen voorwaarden verbonden zijn - kinderen met verschillende vaardigheden, talenten en interesses zitten er bij elkaar¹¹ (met uitzondering van het buitengewoon basisonderwijs) - wordt er in het secundair onderwijs wel gedifferentieerd.

In het secundair onderwijs zijn er drie belangrijke 'oriënteringsmomenten':

- eerst en vooral deze bij de overgang van het basisonderwijs naar het secundair. Hier moet men in de Vlaamse Gemeenschap kiezen tussen het eerste leerjaar A en het eerste leerjaar B, naargelang men al dan niet het getuigschrift basisonderwijs heeft behaald. In de Franse Gemeenschap wordt de leerling respectievelijk georiënteerd in het eerste 'gemeenschappelijke' of het eerste 'gedifferentieerde' jaar. In de Duitstalige Gemeenschap wordt de leerling georiënteerd naar eerste A of B, afhankelijk van het behalen van het getuigschrift basisonderwijs (GBO)¹².
- de keuze voor een bepaalde onderwijsvorm (ASO, TSO, KSO, BSO) dient pas te worden gemaakt bij overgang van de eerste naar de tweede graad. In de Duitstalige Gemeenschap wordt geen kunstonderwijs georganiseerd.
- In het laatste jaar van de 3^e graad wordt eventueel georiënteerd naar een hogere studie. Dit oriënteringsmoment bespreken we echter niet in het kader van deze nota.

(Her)oriëntering is ook mogelijk op andere momenten tijdens de studieloopbaan. Dit uit zich vooral in het 'afzakken' van leerlingen van hoger aangeschreven naar lager aangeschreven studierichtingen. Dit fenomeen noemen we ook wel het 'watervaleffect'.

---

¹¹ Uiteraard mogen we hierbij niet vergeten dat ook in de basisscholen het zogenaamd 'marktmechanisme' speelt en bepaalde scholen een eerder kansarm, dan wel gegoed publiek kennen.

¹² Sinds 2008-2009 wordt het getuigschrift basisonderwijs uitgereikt op basis van een externe gemeenschappelijke proef. Decreet van 02 juni 2006 betreffende de externe evaluatie van de verworven kennis van leerlingen van het leerplichtonderwijs en het getuigschrift van basisonderwijs na het lager onderwijs, B.S. van 23/08/06.

2. Wie zorgt er voor begeleiding bij het maken van studiekeuzes?

In dit deel bespreken we enkel de formele begeleiding bij de studieoriëntering. Uiteraard mogen we hierbij het belang van informele beïnvloeding, bijvoorbeeld via de ouders, niet uit het oog verliezen.

2.1 De school

Voor wat betreft de Vlaamse Gemeenschap bepaalt het decreet van 1998 over het secundair onderwijs dat de scholengemeenschappen, in samenspraak met het CLB, de bevoegdheid hebben om afspraken te maken over een objectieve leerlingenoriëntering en –begeleiding.¹³ Volgens het decreet zijn scholen verantwoordelijk voor een degelijke studiekeuzebegeleiding van hun leerlingen.

In dit kader is de **begeleidende klassenraad** belast met een regelmatige analyse van zowel leerresultaten, attitudes en desgevallend geconstateerde leermoeilijkheden van de leerling. De acties van de begeleidende klassenraad "*moeten de meest adequate begeleiding tot gevolg hebben, een meer optimale oriëntering naar de geschikte onderverdeling(en) garanderen en tenslotte de mislukkingen in het secundair onderwijs verder doen dalen.*" Welke middelen de begeleidende klassenraad bij zijn opdrachtuitoefening - altijd in het belang van de onderwijsgebruikers - aanwendt en welke doeleinden en criteria hij zich stelt, bepaalt de raad volledig autonoom. Het is echter evident dat hij in dit verband naar een positieve samenwerking streeft met de betrokken personen.¹⁴

In de Franse Gemeenschap bepaalt artikel 22 van het decreet "taken" dat de **klassenraad** verantwoordelijk is voor de oriëntering. "Met dit doel doet hij een beroep op het psychomedisch centrum en de ouders. Dan begeleidt hij elke leerling bij het uitstippelen van een plan voor zijn leven op school en zijn beroepsleven volgens de modaliteiten beschreven in artikel 67." De klassenraad, die verantwoordelijk is voor alle beslissingen met betrekking tot de overgang naar een andere klas en de aflevering van diploma's, getuigschriften en attesten, wordt voorgezeten door het inrichtingshoofd; alle leerkrachten van de leerling hebben daar zitting in. Een vertegenwoordiger van het PMS-centrum en de betrokken opvoeders beschikken er over een raadgevende stem.

Elke inrichting moet de leerlingen en hun ouders informatie verstrekken over de verschillende bestaande richtingen, met name door opendeurdagen te houden, stages te organiseren enz.

De recente hervorming van de eerste graad, die in september 2008 in voege treedt, voert eveneens een begeleidingsraad in (zie verder in de tekst).

---

¹³ Artikel 71,2 van het decreet van 14 juli 1998 houdende diverse maatregelen met betrekking tot het secundair onderwijs en tot wijziging van het decreet van 25 februari 1997 betreffende het basisonderwijs.

¹⁴ Omzendbrief betreffende de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs in Vlaanderen, *Belgisch Staatsblad*, 25 juni 1999.

2.2 De centra voor leerlingenbegeleiding en de 'centres psycho-medico-sociaux'

In de Vlaamse Gemeenschap hebben de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's) een aanvullende rol: ze ondersteunen de school, staan in voor objectieve informatieverstrekking en bieden hulp aan leerlingen en ouders met keuzeproblemen.

Het **decreet** betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding van de Vlaamse Gemeenschap¹⁵ stelt dat het centrum, de school en de ouders een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen.

CLB's dienen volgens het decreet vraaggericht te werken en extra aandacht te besteden aan maatschappelijk zwakkere leerlingen. De begeleiding bij de keuzeprocessen in de onderwijsloopbaan ter voorbereiding van de overgang van de eerste graad naar de tweede graad van het secundair onderwijs, wordt als een prioritair werkterrein van de CLB's naar voor geschoven. Het decreet bepaalt verder dat school en CLB een samenwerkingscontract dienen af te sluiten waarin de procedures worden geëxpliciteerd.

Het Besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding¹⁶ regelt de rol van de CLB's in de keuzeprocessen in de onderwijsloopbaan.

De Franstalige tegenhanger van het CLB, het PMS-centrum, speelt een vergelijkbare rol in het oriënteringsproces¹⁷. Het moet de leerling begeleiden bij 'de positieve uitwerking van een plan voor zijn leven op school en zijn beroepsleven'. Algemeen uitgangspunt daarbij is dat de keuzes van de leerling geleidelijk rijpen. Het PMS-centrum helpt de leerling een zicht te krijgen op, zijn vaardigheden, zijn denkbeelden over beroepen, studies en opleidingen en zich los te wrikken van sociale en genderbepaalde stereotypes¹⁸. Daartoe moet het de leerling volledig en gestructureerd informeren over de mogelijkheden inzake studies, opleidingen, vakken en beroepen. Het PMS-centrum staat bovendien de klassenraad bij in zijn oriënteringstaak.

De Duitstalige tegenhanger van het CLB is het Psychisch-Medisch-Sociaal Centrum (PMSC).

Het moet leerlingen helpen in hun spirituele, geestelijke, lichamelijke en sociale ontwikkeling. Het personeel bestaat uit psychologen, verpleegkundigen, artsen en sociaal assistenten die in teamverband werken en zo een geïntegreerde werking garanderen. De Duitstalige Gemeenschap telt drie PMS-centra, waarvan één voor de gemeenschapsscholen, een ander voor de vrije scholen en het laatste voor de gemeentelijke scholen, die worden gefinancierd door de provincie Luik. De PMS-centra bieden de leerlingen, ouders en leerkrachten een reeks preventieve diensten:

- advies voor de overgang van de kleuterschool naar de basisschool;

---

¹⁵ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding, *Belgisch Staatsblad*, 10 april 1999.

¹⁶ Het Besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de Centra voor Leerlingenbegeleiding, B.S. 03/09/2009

¹⁷ Artikel 19 tot 29 van het Decreet van 14 juli 2006 betreffende de opdrachten, programma's en activiteitenverslag van de psycho-medisch-sociale centra, B.S. 05/09/2006.

¹⁸ Artikel 19 van het Decreet van 14/07/2006.

- hulp bij de beslissing en begeleiding bij de integratie in het gewone onderwijs of een gespecialiseerde school;
- informatie en advies voor de overgang van de basisschool naar de middelbare school;
- een groepsgesprek, na overleg met de school, om de persoonlijke ontplooiing van de leerlingen en het gemeenschappelijke leven in de klassen te bevorderen;
- informatie en advies bij de mogelijkheden voor school- en beroepsopleidingen, de keuzes met betrekking tot studies en beroepen, en het levensproject;
- ondersteuning om de gezondheid in scholen en tijdens de schooljaren te bevorderen (tandhygiëne en gezonde voeding, seksuele opvoeding en aidspreventie, drugspreventie, veiligheid in de werkplaatsen en op de speelplaats enz.);
- een preventief medisch onderzoek, voorzorgsmaatregelen in het geval van besmettelijke ziektes en een vaccinatie (voor de gemeenschapsscholen door het PMS-centrum en de DG, en voor de vrije en gemeentelijke scholen door de gezondheidscentra).

Op verzoek kunnen de PMS-centra ook andere diensten verstrekken:

- begeleiding en advies aan ouders en leerkrachten over schoolgaan en het onderwijs;
- ondersteuning en begeleiding van leerlingen die blijven zitten of die kampen met leerproblemen, prestatiedruk, persoonlijke problemen, kritieke leefomstandigheden, familieconflicten, mishandeling, relationele problemen, stress, eetstoornissen, angst enz.;
- de opstelling van rapporten voor het gespecialiseerde of integratieonderwijs;
- specifieke onderzoeken naar bijvoorbeeld schoolrijpheid, intelligentie, interesses, capaciteiten of ontwikkeling.

In het kader van hun opdracht zijn de PMS-centra partners van scholen en werken ze samen met talloze andere sociale organisaties. De geleverde diensten zijn gratis en het personeel is gehouden aan het beroepsgeheim.

3. Formele toelatingsvoorwaarden en mechanismen

3.1 Het gewoon secundair onderwijs

De eerste graad (Vlaamse Gemeenschap)

Leerlingen die gewoon lager onderwijs gevolgd hebben in een erkende lagere school, kunnen het getuigschrift basisonderwijs verkrijgen. Hierover beslist de klassenraad autonoom. Deze raad oordeelt of een leerling in voldoende mate de doelen die in het leerplan opgenomen zijn, bereikt heeft. De klassenraad baseert zich hierbij op het leerlingendossier. Wie bij het voltooien van het lager onderwijs geen getuigschrift basisonderwijs krijgt, heeft recht op een verklaring met de vermelding van het aantal en het soort gevolgde jaren lager onderwijs. Ouders kunnen beroep indienen tegen de beslissing geen getuigschrift basisonderwijs toe te kennen. Een leerling die het getuigschrift basisonderwijs niet behaalt in het basisonderwijs, heeft ook nog de mogelijkheid het te behalen in het eerste leerjaar secundair onderwijs.

Bij de overstap naar het secundair onderwijs, zullen leerlingen die hun getuigschrift basisonderwijs behaald hebben, doorgaans overstappen naar het **eerste leerjaar A**. Een

leerling zonder dit getuigschrift gaat gewoonlijk naar het **eerste leerjaar B**. Een instap in het eerste leerjaar A is onder bepaalde voorwaarden ook mogelijk zonder getuigschrift basisonderwijs, op voorwaarde van een gunstig advies van de toelatingsklassenraad en een gunstig advies van het CLB.

De eerste graad (Franse Gemeenschap)

Vanaf 2009 wordt op het einde van de lagere school een getuigschrift van basisonderwijs (GBO) uitgereikt na een externe gemeenschappelijke proef¹⁹.

Alle leerlingen die ingeschreven zijn in het zesde lager zullen die proef moeten afleggen. De proef gaat na of ze wel degelijk de vaardigheden beheersen waarover ze op het einde van de lagere school zouden moeten beschikken. De proef wordt opgesteld door een werkgroep, die samengesteld is uit vertegenwoordigers van de onderwijsadministratie en de leerkrachten (gesubsidieerd, vrij, Franse Gemeenschap). Elke inspecteur stelt een jury samen (4 directeurs + twee leraars + 2 leerkrachten van het secundair) die bevoegd is om te beslissen of de leerlingen van de inrichtingen die onder zijn inspectiebevoegdheid vallen, geslaagd zijn voor de externe gemeenschappelijke proef.

- De leerling wordt georiënteerd naar het eerste gemeenschappelijke of het eerste gedifferentieerde jaar naargelang hij al dan niet het GBO heeft behaald. Zonder GBO wordt de leerling georiënteerd naar het eerste gedifferentieerde jaar waar prioritair wordt gewerkt aan de verwerving van de basisvaardigheden en waar hij opnieuw de externe proef moet afleggen waarmee het GBO kan worden behaald.

Er wordt een aanvullend jaar georganiseerd voor de leerlingen die 'zodanige moeilijkheden ondervinden dat een afzonderlijk jaar of een bijkomend jaar onontbeerlijk is om hun de mogelijkheid te geven om de basisvaardigheden te verwerven.' Dat jaar wordt ingericht na²⁰

- het eerste of het tweede gemeenschappelijke jaar
- het eerste of het tweede gedifferentieerde jaar
- het aanvullende jaar georganiseerd na het eerste gemeenschappelijke jaar dat gevolgd werd na eerst een gedifferentieerd jaar te hebben gevolgd (leerling met GBO).

Het aanvullende jaar mag niet aanzien worden als zittenblijven. Tijdens dat jaar wordt er rekening gehouden met de bijzondere noden van de leerling, en dan vooral met zijn leerritme.

Het is de taak van de Begeleidingsraad²¹ (inrichtingshoofd + leden van de klassenraad voor de betrokken leerling + naargelang het geval: een vertegenwoordiger van de klassenraad van het aanvullende jaar of van het gedifferentieerde jaar + facultatief: het

---

¹⁹ Decreet van 2 juni 2006 betreffende de externe evaluatie van de verworven kennis van leerlingen van het leerplichtonderwijs en het getuigschrift basisonderwijs na het lager onderwijs, B.S. 23/08/2006.

²⁰ Decreet van 30 juni 2006 betreffende de pedagogische organisatie van de eerste graad van het secundair onderwijs. B.S. 31/08/2006.

²¹ Artikel 15 van het Decreet van 30/06/06

PMS-centrum) om de situatie te onderzoeken van elke leerling waarvan de klassenraad vindt dat hij moeilijkheden ondervindt.

Er kan binnen de tweede graad een speciaal jaar worden georganiseerd, het derde differentiatie- en oriëntatiejaar²². Daar wordt rekening gehouden met de bijzondere noden van de leerling. Tijdens dat jaar wordt in samenwerking met het PMS-centrum een persoonlijk project uitgewerkt dat de leerling in staat stelt "zijn schoolloopbaan voort te zetten".

De eerste graad (Duitstalige Gemeenschap)

Leerlingen die de basisschool met succes hebben beëindigd, ontvangen het getuigschrift basisonderwijs. Leerlingen die dit getuigschrift niet behaalden, maar die wel naar het zesde leerjaar van de basisschool gingen, kunnen voor het secundair onderwijs worden ingeschreven in ofwel het eerste aanpassingsjaar, ofwel in het eerste jaar A op basis van een positief advies van het PMS-centrum en de toelatingsraad, en mits toestemming van de ouders. Leerlingen die niet naar het zesde leerjaar van de basisschool gingen, maar wel minstens 12 jaar oud zijn, kunnen op basis van hun leeftijd worden ingeschreven in het eerste aanpassingsjaar.

De eerste twee jaren van het secundair onderwijs moeten de leerlingen zo goed mogelijk voorbereiden op de keuze tussen algemeen, technisch of beroepsonderwijs. Jongeren kunnen ook kiezen voor een alternerende beroepsopleiding. Ze gaan dan in de leer of volgen deeltijds onderwijs. Deze vormen van alternerend onderwijs worden georganiseerd voor jongeren die onderworpen zijn aan de leerplicht vanaf 15 of 16 jaar.

De tweede, derde en vierde graad

In de Vlaamse Gemeenschap kan men in het verdere verloop van het secundaire onderwijs een volgend leerjaar aanvatten wanneer men een **oriënteringsattest A of B** behaald heeft in het leerjaar dat onmiddellijk voorafgaat. Over het oriënteringsattest wordt beslist door de delibererende klassenraad. Een oriënteringsattest A betekent dat men geslaagd is. De leerling kan dan zonder enige beperking naar een volgend leerjaar overgaan en vrij kiezen welke studierichting hij/zij wil volgen. Een oriënteringsattest B betekent ook dat je geslaagd bent, maar dat je in een volgend leerjaar slechts een beperkte keuze hebt tussen verschillende onderwijsvormen en/of studierichtingen. De school is verplicht mee te delen waarom deze beslissing wordt genomen. Wanneer men niet akkoord is met deze beslissing, kan men het jaar overzitten, om op die manier te proberen toch nog een oriënteringsattest A te behalen.

Een **oriënteringsattest C** betekent dat de leerling niet geslaagd is. Hij/zij moet dan een jaar overzitten. De school moet de reden van de beslissing meedelen. De school en het CLB kunnen je in dit geval adviseren bij de mogelijke keuzes voor het volgende schooljaar: kan men bijvoorbeeld beter overzitten in hetzelfde leerjaar of overstappen naar een andere studierichting en/of onderwijsvorm?

---

²² Artikel 19 van het Decreet van 30/06/2006.

In de Franse en Duitstalige Gemeenschap is de procedure dezelfde. Op het einde van het schooljaar delibereert de klassenraad en krijgt elke leerling een attest A, B of C. Een A-attest betekent dat de leerling is geslaagd, een C-attest betekent dat hij moet blijven zitten, en een B-attest betekent dat hij mag overgaan onder bepaalde voorwaarden, namelijk dat hij overschakelt op een richting die beter op zijn behoeften is afgestemd. De attesten worden afgeleverd vanaf het 2e secundair. De 3e graad ondervindt weinig van de heroriëntatie. De jongeren worden immers verondersteld de hele graad in dezelfde richting, dezelfde onderwijsvorm en dezelfde optie te doorlopen. Enkel attesten voor slagen of zittenblijven worden er afgeleverd.

Elke inrichtende macht moet voorzien in een interne procedure om eventuele betwistingen van de beslissing van de klassenraad te behandelen en een verzoening van de standpunten na te streven²³. De ouders van een minderjarige leerling, of de meerderjarige leerling, kunnen, voor zover ze de interne procedure hebben uitgeput, beroep aantekenen tegen een C- of B-attest, binnen de tien dagen volgend op de betekening van de beslissing of de bevestiging ervan²⁴. Het zijn de Raden van beroep (voor het confessioneel en niet-confessioneel onderwijs, samengesteld uit ambtenaren, inspecteurs-generaal en inrichtingshoofden die door de minister zijn aangesteld...) die hiervoor bevoegd zijn...

In de Duitstalige Gemeenschap bestaat ook een Raad van Beroep.

In overeenstemming met het zogenaamde "fundamentele" decreet van 31 augustus 1981 kunnen meerderjarige leerlingen of titularissen met ouderlijk gezag bij een speciaal daarvoor opgerichte Raad van Beroep een klacht indienen tegen een school die de leerling uitwijst, die hem niet of slechts voorwaardelijk toelaat tot het volgende jaar of geen getuigschrift wil afleveren.

Deze beslissingen konden vroeger niet worden betwist bij een juridische instantie, terwijl leerlingen of titularissen met ouderlijk gezag hun klacht nu eerst kunnen voorleggen aan een Raad van Toezicht die bestaat uit specialisten (juristen en pedagogen). De klachten worden dan onderzocht door een gespecialiseerd orgaan om te voorkomen dat de geschillen in een rechtbank worden uitgevochten.

De Raad van Beroep kan worden ingeroepen in de volgende omstandigheden:

- een klacht tegen een **uitwijzing door de school**.
Dit betreft zowel het secundair als basisonderwijs;
- een klacht tegen de **weigering tot overgaan** of tegen een **voorwaardelijke overgang** (B-attest).
Dit betreft enkel het secundair onderwijs;
- een klacht tegen **de niet-aflevering van een getuigschrift**.
Dit betreft zowel het basisonderwijs (getuigschrift basisonderwijs) als het secundair onderwijs (bv. A-attest voor de lagere graad, A-attest voor de hogere graad, kwalificatiegetuigschrift of eindexamen).

---

²³ Artikel 96 van het Decreet « missions »

²⁴ Artikel 98 van het Decreet « missions »

De Raad van Beroep bestaat uit:

- twee beambten van het ministerie;
- twee leden van de inspectie;
- een persoon aangeduid door de organiserende macht, die geen personeelslid van de desbetreffende school mag zijn.

Overgangen gebeuren echter niet enkel op basis van oriënteringsattesten. Men kan ook **op basis van leeftijd** overgaan naar:²⁵

- het beroepsvoorbereidend leerjaar als men 14 jaar is;
- het eerste leerjaar van de tweede graad BSO als men 16 jaar is.

Het is telkens de toelatingsklassenraad die hierover beslist.

Ook zogenaamd **horizontale overgangen**²⁶ in de eerste en tweede graad zijn mogelijk. Veranderen kan echter niet zomaar, er zijn bepaalde voorwaarden aan verbonden.

3.2 Het buitengewoon secundair onderwijs

Om in te schrijven in het **buitengewoon secundair onderwijs**, moet een inschrijvingsverslag worden opgemaakt. Dit verslag wordt opgesteld door het CLB in de Vlaamse Gemeenschap, het PMS in de Franstalige Gemeenschap of een andere gemachtigde dienst. Voor de doorverwijzing naar type 5, 6 en 7, wordt er ook een arts bij betrokken. Het volgen van buitengewoon onderwijs is nooit verplicht. Ouders kunnen er in alle omstandigheden voor kiezen hun kind verder gewoon secundair onderwijs te laten volgen.

3.3 (Her)oriëntering en het watervaleffect

Het zogenaamde watervaleffect is het fenomeen waarbij leerlingen in het secundair onderwijs eerst kiezen voor de moeilijkere onderwijsvormen of studierichtingen en gradueel afdalen naar een makkelijkere onderwijsvorm.

Volgende cijfers zijn illustratief:

- 50% van de TSO-leerlingen komt uit het ASO
- 38% van de laatstejaars TSO heeft vertraging
- 55% van de BSO-leerlingen komt uit het ASO of het TSO
- 60% van de laatstejaars BSO heeft vertraging.²⁷

De systematische overstap van een hoger naar een lager onderwijstype kan door verschillende factoren veroorzaakt worden: een foutieve perceptie van onderwijskwaliteit, van de maatschappelijke status van onderwijsvormen, van de mogelijkheden die de verschillende onderwijsvormen bieden... Het waterval syndroom is nefast voor de motivatie van scholieren.

---

²⁵ Deze paragraaf dient geverifieerd te worden voor wat betreft de Franstalige Gemeenschap.

²⁶ Dit betekent overstappen naar een andere onderwijsvorm, bijvoorbeeld van BSO naar TSO.

²⁷ Nicaise, I. (2007). *Twee hoofdwortels van de onderwijsongelijkheid in België*, studiedag 3 maart 2007; OVDS op www.democratischeshoofdwortels.org.

4. De impact van sociale afkomst op studieoriëntering

Het is niet meer dan normaal dat er onderlinge verschillen bestaan tussen de talenten, vaardigheden en interesses van leerlingen. We kunnen dan ook niet verwachten dat iedereen probleemloos het ASO met succes beëindigd. Dat vormt op zich geen probleem. Wel problematisch is het wanneer leerlingen niet omwille van hun talenten, vaardigheden of interesses naar een bepaalde onderwijsvorm of studiekeuze worden georiënteerd, maar om redenen zoals kansarmoede. Hirtt²⁸ wijst hier op de term 'gelijke uitkomsten'. Daarmee bedoelt hij dat een zekere variantie in de uitkomsten tussen individuen geen probleem is, als er tenminste geen link is tussen de uitkomsten en de sociale herkomst. Anders geformuleerd: individuele verschillen zijn aanvaardbaar, maar de gemiddelde uitkomsten tussen kinderen uit verschillende sociale milieus moeten worden gelijkgeschakeld, zodat elke bevolkingsgroep uiteindelijk evenredig participeert aan alle onderwijsniveaus. En het is nu net daar dat het schoentje wringt.

De gegevens in het Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaamse Onderwijs (2003)²⁹ tonen aan dat de studieoriëntering sociaal bepaald is. **Leerlingen uit lagere sociale milieus komen vaker dan andere kinderen in het eerste leerjaar B terecht**, dat bedoeld is voor leerlingen met een leerachterstand. Zij kunnen het schooljaar daarop doorstromen naar het beroepsvoorbereidend leerjaar, of naar het eerste leerjaar A.

De eerste graad, die in principe gemeenschappelijk zou moeten zijn voor alle leerlingen, is in feite bedoeld als een observatiegraad met uitstel van studiekeuze. In het eerste leerjaar B was initieel de bedoeling sterk remediërend te werken om een instap in de A-stroom nog mogelijk te maken. Het was duidelijk de bedoeling van de decreetgever om met een gemeenschappelijke en polyvalente eerste graad, een positieve leerlingenoriëntering en betere studiekeuze te bevorderen. De realiteit wijst echter uit dat de keuze in deze twee eerste leerjaren zeer bepalend is voor de verdere schoolloopbaan, want slechts 4% van de starters in het leerjaar B en 0,3% van de leerlingen die verder gaan in het beroepsvoorbereidende jaar, maken later nog de overstap naar de A-stroom. **Eenmaal in de B-stroom is de meest gevolgde weg die van het beroepssecundair onderwijs.** De verschillen in sociale afkomst tussen jongeren uit het beroepsonderwijs en jongeren uit het algemeen onderwijs komen sterk uit de verf. Zo zien we dat jongeren van laaggeschoolde ouders, van inactieve ouders en van ouders met een lage socio-professionele status (nooit gewerkt, ongeschoolde arbeiders) evenals jongeren met een vreemde nationaliteit en anderstalige jongeren, vaker terecht komen in het beroepsonderwijs. Hetzelfde geldt – zij het in iets mindere mate – voor het technisch onderwijs.

---

²⁸ Hirtt, N., Nicaise, I., De Zutter, D. (2007). *De school van de ongelijkheid*, Epo.

²⁹ Steunpunt LOA, Unit onderwijsloopbanen (2003). *Cijferboek sociale ongelijkheid in het Vlaamse onderwijs. Een verkennend onderzoek op de Panelstudie van Belgische huishoudens*. Steunpunt loa/Leuven

Onderzoek van Nicaise (2001)³⁰ wijst verder uit dat kinderen uit kansarme gezinnen 5 tot 6 keer **meer kans hebben om in het buitengewoon onderwijs terecht te komen**, dan het gemiddelde Vlaamse kind.

Kansarme kinderen zouden ook vaker in de loop van hun schoolloopbaan, geheroriënteerd worden naar lagere richtingen en op die manier meegesleurd worden door het '**watervaleffect**'. Kinderen uit hogere sociale milieus blijven eerder zitten, kinderen uit lagere sociale milieus 'zakken eerder af' (Nicaise, 2007)³¹.

Op basis van het PISA-onderzoek hebben verschillende onderzoekers de omvang van de schoolse ongelijkheid in België kunnen aantonen, in het bijzonder in de Franse Gemeenschap. Ook al is er kritiek geformuleerd over de manier waarop de vaardigheden van de leerlingen worden gemeten en over de vergelijkende resultaten die worden voorgesteld, toch blijft de studie een grote bron van statistische informatie. Dit onderzoek reikt ons met name verschillende instrumenten aan om de sociale achtergrond van de leerlingen na te gaan via een "economische, sociale en culturele index", waardoor elke leerling kan worden ondergebracht op een schaal die de sociale achtergrond aangeeft. Uit de gegevens van het PISA-onderzoek blijkt dat beide uitersten van de sociale hiërarchie nagenoeg exclusief in de ene of in de andere tak van het onderwijs zitten³².

---

³⁰ Nicaise, I. (2001). *Onderwijs en armoede, op zoek naar een nieuwe adem*. In: Vranken, J. e.a. (2001), *Jaarboek armoede en sociale uitsluiting*, Acco: Leuven

³¹ Nicaise, I. (2007). *Twee hoofdwortels van de onderwijsongelijkheid in België*, studiedag 3 maart 2007; OVDS op www.democratischschool.org.

³² Hirt, N. Les inégalités sociales dans l'enseignement en Belgique, APED, <http://www.ecoledemocratique.org/spip.php?article261>